

Etiketlenmenin Toplumsal Sonuçları Nelerdir? Yetiştirme Yurdu ve Koruyucu Aile Örneğinde Etiketlenme

Yrd. Doç. Dr. Nihan Bozok
Beykent Üniversitesi, Sosyoloji (İngilizce) Bölümü Öğretim Üyesi

Etiketlenme kavramı sosyolojik olarak, bir grubu ya da kişiyi genel geçer toplumsal kabullere ve tarih içinde yerleşikleşmiş kültürel normlara uymadığı için onaylamamak ve itibarsızlaştırmak anlamına gelir. Etiketleme kişinin ya da grubun, diğerlerinden ayrı tutulması, farklı görülmesi, toplumsal hayattan dışlanması ile sonuçlanır. Etiketlenmek, görünür bir cilt hastalığına ya da engele sahip olmaktan, işsiz olmaya, tekerlekli sandalye kullanmaktan, yalnız ebeveyn olmaya, sol elini kullanmaktan, aşırı kilolu olmaya, ailede büyümeyen çocuklardan, evsizlere değin geniş bir yelpazeye yayılan birçok bireysel/toplumsal durumda kendisini gösterebilir.

Sosyolojik açıdan etiketlenme kavramı, etiketi yapıştıran, damgalayan taraf ya da taraflar için bir kişiyi ya da grubu ayıplama, beğenmeme, suçlama, hor görme, dışlama edimlerini içerir; kendisine etiket yapıştırılan, damgalanan kişi ya da gruplar için ise en temelde derin bir toplumsal ve kişisel itibar yitimidir. Etiketlenme bir bireyin, toplumsal itibar yitimine uğraması ve tıpkı diğerleri gibi sıradan bir birey olabilecek iken, kendisine atfedilen farkla lekelenmiş, değersizleştirilmiş bir bireye dönüşmesi sürecidir. Bu durumda, etiketlenen kişinin ya da grubun sosyal kimliği kötü, tehlikeli, zayıf noktalar barındıran, hatalı, yetersiz, elverişsiz nitelermeleriyle birlikte düşünülür.

Etiketlenme, devlet koruması altında yetiştirme yurtlarında kalan bireylerin küçük yaşta itibaren, özellikle okulda, deneyimledikleri bir sorundur. Kimi zaman bir öğretmenin “yurtlular hazırlansın, onların servisi geldi” demesiyle, kimi zaman bir velinin “benim çocuğumu neden yurtlunun yanına oturtunuz?” sorusuyla, kimi zaman bir sınıf arkadaşının “ben yurtlularla oynamam” itirazıyla bu sorun su yüzeyine çıkar. Bazen de toplumda baskın model olarak kabul edilen biyolojik ailenin dışında bir alternatifin ders kitaplarında yer almaması, yurttan kalan kız çocuğunun saçlarının kısacık kesilmesi, yurttan kalan çocukların bir örnek giydirilmesi gibi ilk bakışta yüzeyle çıkmayan ama yine alttan alta bir dışlanma hissi yaratan durumlarda etiketlenme somutlaşır.

Bu tür etiketlenmelere maruz kalan yurt deneyimi olan çocuklar derin bir yalnızlık hissi ve utanç duygusuna kapılır. Hayatı hakkında yalan söylemeyi bir tutunma stratejisi olarak benimser. Yurt deneyimi yüzünden etiketlenme, çocuğun kendi yaratıcı potansiyellerini keşfedememesine ve kendine olan saygısını yitirmesine yol açar. Yaşamının çocukluk gibi inşa edici olan bir süreçle yüzleşemeyen, barışamayan birey, hayatının ilerleyen yıllarında da süren bir toplumsal uyum sıkıntısı yaşar. Toplumsal diyalogun, paylaşımın dış sınırlarına itilme, toplumsal değerler hiyerarşisinin altına sıralanma, çocuğun ilerleyen yaşamında suça bulaşması, eğitim hayatını devam ettirememesi, düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalışmak zorunda kalması ya da işsiz kalması, uyuşturucu veya alkol bağımlılığına savrulması, aile kuramaması, kursa bile aile birliğini sürdürememesi, küçük yaşlarda ebeveyn olması, hatta hayatına son vermesi gibi durumlarla neticelenir. Bu neticeler, kuşaklar arası bir kısır döngünün de işaretidir. Zaten genel olarak bu tür durumlar sonucunda aile bakımından yoksun kalan çocuk, ailenin sosyal sermayesini sürdürürcesine yurttan kalmasına neden olan sebeplerin benzerlerini tecrübe eder ve içine doğduğu toplumsal koşullar çemberini kıramaz ve onları

yeniden üretir hale gelir.

Kurum bakımının -yurt deneyiminin- etiketlenmesinin yarattığı bu olumsuz çember, günümüzde tüm dünyada ve Türkiye’de “**Koruyucu Ailelik Sistemi**”ne geçilerek aşılmaya çalışılmaktadır. Koruyucu Ailelik Sistemi, ülkemizde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı başta olmak üzere, politika üretici, uygulamaya koyucu, kanun yapıcı pek çok merci tarafından ve sivil toplum kuruluşları tarafından tanıtılmakta, desteklenmekte ve teşvik edilmektedir. Çocuğun yüksek yararı ilkesi esasında, her çocuğun bir ailede büyüme hakkına dayanan bu sistemin, yukarıda andığımız kurum bakımının toplum nezdinde anlaşılabilmesi, anlatılamaması, olumlu imajının inşa edilememesi sonucu ortaya çıkan sosyal etiketlenmeden muaf olabilmesi için mutlaka iyi anlatılması gerekmektedir. Koruyucu ailede büyüyen çocuğa temas eden her bir bireyin ve genel itibarıyla toplumun, görece yeni yaygınlaşmaya başlayan, bu sistem hakkında ön yargı inşa etmesinin önüne geçmek için, bu aile biçimi hakkında üretilecek ve dolaşıma sokulacak bilginin niteliği çok önemlidir. Bu aile modelinin toplumsal içermesini sağlamak ancak modelin iyi inşa edilmesi, yasal çerçevesinin berrak çizilmesi ve doğru anlatılmasıyla mümkün olacaktır. Kan bağı esasına dayanmayan bu aile modeline yönelik olumlu bakış ve tutumun yaygınlaştırılmasının ilk basamağında, milli eğitim müfredatının çeşitli aşamalarında bu modele bir yer açılması ve model hakkında pozitif bilinç yükseltecek bilgiye yer verilmesi, modelin olumlu sonuçlar alınarak sürdürülebilmesinde büyük önem arz etmektedir.